

MINISTERUL EDUCAȚIEI, CULTURII ȘI CERCETĂRII  
INSTITUTUL DE ISTORIE

# **DE LA MAREA BALTICĂ LA MAREA NEAGRĂ, 1939–1940**

---

*(Studiu și documente privind negocierea,  
încheierea și aplicarea Pactului Molotov-Ribbentrop)*

**Editori: Ion ȘIȘCANU, Daniela ȘIȘCANU**

## CUPRINS

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |    |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| <b>Cuvânt înainte</b> .....                                                                                                                                                                                                                                                                                                   | 17 |
| <b>Uniunea Sovietică și țările limitrofe</b> .....                                                                                                                                                                                                                                                                            | 19 |
| <b>I. DIPLOMAȚIA SOVIETICĂ: de la desecretizarea tratatelor (1918) la cel mai secret document (23 august 1939)</b> .....                                                                                                                                                                                                      | 66 |
| <b>Doc. nr. 1.</b> Decretul despre pace, adoptat în unanimitate la ședința Congresului al II-lea al Sovietelor de deputați ai muncitorilor, soldaților și țăranilor, 26 octombrie 1917 .....                                                                                                                                  | 66 |
| <b>Doc. nr. 2.</b> Declarația drepturilor popoarelor din Rusia, 2 (15) noiembrie 1917 .....                                                                                                                                                                                                                                   | 68 |
| <b>Doc. nr. 3.</b> Declarația de aderare a Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste la Tratatul de renunțare la război, încheiat la Paris la 27 august 1928 [Pactul lui Brian-Kellogg], 6 septembrie 1928 .....                                                                                                              | 69 |
| <b>Doc. nr. 4.</b> Protocole signé a Moscou, le 9 fevrier 1929, entre l'Estonie, la Lettonie, la Pologne, la Roumanie et l'Union des Republiques Sovietistes Socialistes, pour la mise en vigueur du Traite de Paris du 27 aout 1928 relatif a la renonciation a la guerre en tant qu'instrument de politique nationale ..... | 70 |
| <b>Doc. Nr. 5.</b> Convenția de definire a agresiunii, 5 iulie 1933 .....                                                                                                                                                                                                                                                     | 72 |
| <b>Doc. Nr. 6.</b> Pactul anticomintern, semnat la 25 noiembrie 1936 .....                                                                                                                                                                                                                                                    | 74 |
| <b>Doc. nr. 7.</b> I.V. STALIN: Din raportul de activitate prezentat Congresului al XVIII-lea al PC(b) din Uniunea Sovietică la 10 martie 1939 .....                                                                                                                                                                          | 75 |
| <b>Doc. nr. 8.</b> Memorandumul secretarului de stat al Ministerului de Externe al Germaniei, 17 aprilie 1939 .....                                                                                                                                                                                                           | 78 |
| <b>Doc. nr. 9.</b> Către ministrul de externe al Germaniei, 4 mai 1939 .....                                                                                                                                                                                                                                                  | 79 |
| <b>Doc. nr. 10.</b> Memorandumul Ministerului Afacerilor Străine al Germaniei, 5 mai 1939 .....                                                                                                                                                                                                                               | 80 |
| <b>Doc. nr. 11.</b> Memorandumul Ministerului de Externe al Germaniei, 17 mai 1939 .....                                                                                                                                                                                                                                      | 80 |
| <b>Doc. nr. 12.</b> Scrisoarea ambasadorului german la Moscova către secretarul de stat al Ministerului de Externe, 5 iulie 1939 .....                                                                                                                                                                                        | 81 |
| <b>Doc. nr. 13.</b> Memorandumul Ministerului Afacerilor Externe al Germaniei, 29 iunie 1939 .....                                                                                                                                                                                                                            | 83 |
| <b>Doc. nr. 14.</b> Secretarul de stat al Ministerului de Externe către ambasadorul german la Moscova, 30 iunie 1939 .....                                                                                                                                                                                                    | 84 |
| <b>Doc. nr. 15.</b> Ambasadorul german la Moscova către ministrul de externe al Germaniei, 22 iulie 1939 .....                                                                                                                                                                                                                | 84 |

|                                                                                                                                          |     |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| <b>Doc. nr. 16.</b> Memorandumul Ministerului de Externe al Germaniei, 27 iulie 1939 ....                                                | 85  |
| <b>Doc. nr. 17.</b> Secretarul de stat al Ministerului de Externe al Germaniei către ambasadorul german la Moscova, 29 iulie 1939 .....  | 88  |
| <b>Doc. nr. 18.</b> Secretarul de stat al Ministerului de Externe al Germaniei către ambasadorul german la Moscova, 3 august 1939 .....  | 89  |
| <b>Doc. nr. 19.</b> Secretarul de stat al Ministerului de Externe al Germaniei către ambasadorul german la Moscova, 3 august 1939 .....  | 89  |
| <b>Doc. nr. 20.</b> Ministerul de Externe al Germaniei către ambasadorul german la Moscova, 14 august 1939 .....                         | 91  |
| <b>Doc. nr. 21.</b> Ministerul Imperial de Externe către ambasadorul german la Moscova, 14 august 1939 .....                             | 91  |
| <b>Doc. nr. 22.</b> Ambasadorul german la Moscova către Ministerul de Externe al Germaniei, 15 august 1939 .....                         | 93  |
| <b>Doc. nr. 23.</b> Memorandumul ambasadorului german la Moscova, 16 august 1939 .....                                                   | 94  |
| <b>Doc. nr. 24.</b> Ambasadorul german la Moscova către secretarul de stat al ministerului de externe al Germaniei, 16 august 1939 ..... | 97  |
| <b>Doc. nr. 25.</b> Ministrul imperial de externe către ambasadorul german la Moscova, Berlin la 16 august 1939 .....                    | 98  |
| <b>Doc. nr. 26.</b> Ambasadorul german la Moscova către ministrul de externe al Germaniei, 18 august 1939 .....                          | 99  |
| <b>Doc. nr. 27.</b> Ambasadorul german la Moscova către Ministerul de Externe al Germaniei, 19 august 1939 .....                         | 101 |
| <b>Doc. nr. 28.</b> Ambasadorul german la Moscova către Ministerul de Externe al Germaniei, 19 august 1939 .....                         | 102 |
| <b>Doc. nr. 29.</b> Ambasadorul german la Moscova către Ministerul de Externe al Germaniei, Moscova, 19 august 1939, ora 23.30 .....     | 103 |
| <b>Doc. nr. 30.</b> Cu privire la acordul comercial-de credit sovieto-german, 21 august 1939 .....                                       | 104 |
| <b>Doc. nr. 31.</b> Ministrul imperial de externe către ambasadorul german la Moscova, 20 august 1939 .....                              | 105 |
| <b>Doc. nr. 32.</b> Ministrul imperial de externe către ambasadorul german la Moscova, 21 august 1939 .....                              | 106 |
| <b>Doc. nr. 33.</b> Ambasadorul german la Moscova către Ministerul de Externe al Germaniei, 21 august 1939 .....                         | 107 |

Respect pentru oameni și cărți

|                                                                                                                                             |     |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| <b>Doc. nr. 34.</b> Ambasadorul german la Moscova către Ministerul de Externe al Germaniei, 21 august 1939 .....                            | 107 |
| <b>Doc. nr. 35.</b> Ambasadorul german la Moscova către Ministerul de Externe al Germaniei, Moscova, 21 august 1939 .....                   | 108 |
| <b>Doc. nr. 36.</b> Memorandumul secretarului de stat al Ministerului de Externe al Germaniei, 22 august 1939 .....                         | 108 |
| <b>Doc. nr. 37.</b> Cu privire la relațiile sovieto-germane, 22 august 1939 .....                                                           | 110 |
| <b>Doc. nr. 38.</b> Împuterniciri pentru ministrul imperial de externe la încheierea unui tratat cu Uniunea Sovietică, 22 august 1939 ..... | 110 |
| <b>Doc. nr. 39.</b> Ministrul imperial de externe către Ministerul de Externe al Germaniei, 23 august 1939 .....                            | 111 |
| <b>Doc nr. 40.</b> Încheierea Pactului sovieto-german de neagresiune, 24 august 1939 .....                                                  | 111 |
| <b>Doc. nr. 41.</b> Pactul de neagresiune între Germania și Uniunea sovietică Guvernul U.R.S.S. și Guvernul Germaniei, 23 august 1939 ..... | 112 |
| <b>Doc. nr. 42.</b> Protocolul adițional secret, 23 august 1939 .....                                                                       | 113 |
| <b>Doc. nr. 43.</b> Pactul sovieto-german de neagresiune, 24 august 1939 .....                                                              | 113 |
| <b>Doc. nr. 44.</b> Înregistrarea convorbirii Ministrului Imperial de Externe cu Stalin și Molotov, 24 august 1939 .....                    | 114 |
| <b>Doc. nr. 45.</b> Scrisoarea lui Hitler către Mussolini, 25 august 1939 .....                                                             | 118 |
| <b>Doc. nr. 46.</b> Scrisoarea lui Mussolini, adresata lui Hitler, 25 august 1939 .....                                                     | 119 |
| <b>Doc. nr. 47.</b> Cu privire la ratificarea Pactului sovieto-german de neagresiune, 1 septembrie 1939 .....                               | 121 |
| <b>Doc. nr. 48.</b> Sesiunea istorică a Sovietului Suprem al URSS, 2 septembrie 1939 .....                                                  | 124 |
| <b>Doc. nr. 49.</b> Cu privire la ratificarea Pactului de neagresiune între Uniunea Sovietică și Germania, 3 septembrie 1939 .....          | 124 |
| <b>Doc. nr. 50.</b> Ședința Reichstagului German, 2 septembrie 1939 .....                                                                   | 125 |

## II. POLONIA: de la Tratatul de la Riga (1921) la cea de a patra împărțire .....

|                                                                                                                                     |     |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| <b>Doc. nr. 1.</b> Tratatul de pace dintre Rusia și Ucraina, pe de o parte, și Polonia – pe de altă parte, 18 martie 1921 .....     | 126 |
| <b>Doc. nr. 2.</b> Tratatul de neagresiune între Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste și Republica Polonă, 26 iulie 1932 ..... | 128 |

|                                                                                                                                                                                                                                                     |     |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| <b>Doc. nr. 3.</b> Declarația privind neaplicarea forței între Polonia și Germania,<br>26 ianuarie 1934 .....                                                                                                                                       | 130 |
| <b>Doc. nr. 4.</b> Declarația prim-ministrului britanic N. Chamberlain în<br>Camera Comunelor privind acordarea by garanții Poloniei, 31 martie 1939 .....                                                                                          | 132 |
| <b>Doc. nr. 5.</b> Operațiuni militare între Germania și Polonia, 2 septembrie 1939 .....                                                                                                                                                           | 132 |
| <b>Doc. nr. 6.</b> Ministrul imperial de externe către ambasadorul german la Moscova,<br>3 septembrie 1939 .....                                                                                                                                    | 133 |
| <b>Doc. nr. 7.</b> Ambasadorul german la Moscova către ministerul de externe<br>al Germaniei, 5 septembrie 1939 .....                                                                                                                               | 133 |
| <b>Doc. nr. 8.</b> Reprezentantul plenipotențiar al URSS la Berlin în audiență la Hitler,<br>6 septembrie 1939 .....                                                                                                                                | 134 |
| <b>Doc. nr. 9.</b> Ambasadorul german la Moscova către ministerul de externe<br>al Germaniei, 6 septembrie 1939 .....                                                                                                                               | 134 |
| <b>Doc. nr. 10.</b> Ambasadorul german la Moscova către ministerul de externe<br>al Germaniei, 9 septembrie 1939 .....                                                                                                                              | 135 |
| <b>Doc. nr. 11.</b> Ministerul imperial de externe către ambasadorul german<br>la Moscova, 8 septembrie 1939 .....                                                                                                                                  | 136 |
| <b>Doc. nr. 12.</b> Ambasadorul german la Moscova către ministerul de externe<br>al Germaniei, 9 septembrie 1939 .....                                                                                                                              | 136 |
| <b>Doc. nr. 13.</b> Ambasadorul german la Moscova către ministerul de externe<br>al Germaniei, 10 septembrie 1939 .....                                                                                                                             | 137 |
| <b>Doc. nr. 14.</b> Ministrul imperial de externe către ambasadorul german la Moscova,<br>13 septembrie 1939 .....                                                                                                                                  | 138 |
| <b>Doc. nr. 15.</b> Ambasadorul german la Moscova către ministerul de externe<br>al Germaniei, 14 septembrie 1939. 18.00 .....                                                                                                                      | 138 |
| <b>Doc. nr. 16.</b> Cu privire la cauzele interne ale înfrângerii Poloniei,<br>14 septembrie 1939 .....                                                                                                                                             | 139 |
| <b>Doc. nr. 17.</b> Директива № 16633 Наркома Обороны СССР<br>К. Е. Ворошилова и Начальника Генштаба РККА Б. М. Шапошникова<br>Военному Совету Белорусского Особого Военного Округа о<br>начале наступления против Польши, 14 сентября 1939 г. .... | 140 |
| <b>Doc. nr. 18.</b> Директива № 16634 К. Е. Ворошилова и Б. М. Шапошникова<br>Военному Совету Киевского Особого Военного Округа о начале<br>наступления против Польши, 14 сентября 1939 г. ....                                                     | 142 |
| <b>Doc. nr. 19.</b> Ministrul imperial de externe către ambasadorul german<br>la Moscova, 15 septembrie 1939 .....                                                                                                                                  | 144 |

Respect pentru oameni și cărți

|                                                                                                                                                                                                                                                    |     |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| <b>Doc. nr. 20.</b> Приказ № 005 Военного Совета Белорусского Фронта войскам фронта о целях вступления Красной Армии на территорию Западной Белоруссии, 16 сентября 1939 г. ....                                                                   | 145 |
| <b>Doc. nr. 21.</b> Ambasadorul german la Moscova către ministerul de externe al Germaniei, 16 septembrie 1939 .....                                                                                                                               | 147 |
| <b>Doc. nr. 22.</b> Приказ Верховного Главнокомандующего Польской Армией Э. Рыдз-Смиглы в связи с наступлением советских войск, 17 сентября 1939 г. ....                                                                                           | 148 |
| <b>Doc. nr. 23.</b> Выписка из служебного дневника заместителя Наркома Иностранных Дел СССР В. П. о беседе с польским послом В. Гжибовским, направленная Генеральному секретарю ЦК ВКП(б) И. В. Сталину, 17 сентября 1939 г. В 3 часа 15 мин. .... | 148 |
| <b>Doc. nr. 24.</b> Ambasadorul german la Moscova către ministerul de externe al Germaniei, 17 septembrie 1939 .....                                                                                                                               | 151 |
| <b>Doc. nr. 25.</b> Nota guvernului URSS, înmânata ambasadorului polonez la Moscova în dimineața zilei de 17 septembrie 1939, 18 septembrie 1939 .....                                                                                             | 151 |
| <b>Doc. nr. 26.</b> Nota guvernului URSS, înmânată în dimineața zilei de 17 septembrie 1939 ambasadorilor și miniștrilor plenipotențari ai statelor ce aveau relații diplomatice cu URSS, 18 septembrie 1939 .....                                 | 152 |
| <b>Doc. nr. 27.</b> Cuvântarea lui V.M. Molotov, președinte al Consiliului Comisarilor Poporului al URSS, rostită la radio la 17 septembrie 1939, Pravda, 18 septembrie 1939 .....                                                                 | 153 |
| <b>Doc. nr. 28.</b> Ambasadorul german la Moscova către ministerul de externe al Germaniei, 18 septembrie 1939 .....                                                                                                                               | 155 |
| <b>Doc. nr. 29.</b> Comunicatul germano-sovietic din 18 septembrie 1939 .....                                                                                                                                                                      | 156 |
| <b>Doc. nr. 30.</b> Ministrul imperial de externe către ambasadorul german la Moscova, 19 septembrie 1939 .....                                                                                                                                    | 156 |
| <b>Doc. nr. 31.</b> Comunicatul german-sovietic, 18 septembrie .....                                                                                                                                                                               | 157 |
| <b>Doc. nr. 32.</b> Ministrul imperial de externe către ambasadorul german la Moscova, 19 septembrie 1939 .....                                                                                                                                    | 157 |
| <b>Doc. nr. 33.</b> Presa germană despre acțiunile guvernului sovietic, 20 septembrie 1939 .....                                                                                                                                                   | 158 |
| <b>Doc. nr. 34.</b> Ambasadorul german la Moscova către ministerul de externe al Germaniei, 20 septembrie 1939 .....                                                                                                                               | 158 |
| <b>Doc. nr. 35.</b> Comunicatul sovieto-german. 22 septembrie, 23 septembrie 1939 .....                                                                                                                                                            | 159 |

|                                                                                                                                                                                                                                          |     |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| <b>Doc. nr. 36.</b> Ministrul imperial de externe către ambasadorul german la Moscova, 23 septembrie 1939 .....                                                                                                                          | 159 |
| <b>Doc. nr. 37.</b> Ambasadorul german la Moscova către ministrul de externe al Germaniei, 25 septembrie 1939 .....                                                                                                                      | 160 |
| <b>Doc. nr. 38.</b> Sosirea la Moscova a domnului von Ribbentrop, ministrul de externe al Germaniei, 27 septembrie 1939 .....                                                                                                            | 160 |
| <b>Doc. nr. 39.</b> Convorbirea tov. V. M. Molotov, președinte al Consiliului Comisarilor Poporului și comisar al poporului pentru externe al URSS, cu domnul von Ribbentrop, ministru de externe al Germaniei, 28 septembrie 1939 ..... | 161 |
| <b>Doc. nr. 40.</b> Comunicatul operativ al marelui stat major al ARMȚ din 27 septembrie 1939, 28 septembrie 1939 .....                                                                                                                  | 161 |
| <b>Doc. nr. 41.</b> Cu privire la încheierea tratatului germano-sovietic de prietenie și frontieră dintre URSS și Germania, 29 septembrie 1939 .....                                                                                     | 162 |
| <b>Doc. nr. 42.</b> Tratatul germano-sovietic despre prietenie și frontiera dintre URSS și Germania, 29 septembrie 1939 .....                                                                                                            | 162 |
| <b>Doc. nr. 43.</b> Protocolul adițional secret .....                                                                                                                                                                                    | 164 |
| <b>Doc. nr. 44.</b> Declarația guvernelor sovietic și german, 29 septembrie 1939 .....                                                                                                                                                   | 164 |
| <b>Doc. nr. 45.</b> Declarația d-nului von Ribbentrop, ministru de externe al Germaniei, 30 septembrie 1939 .....                                                                                                                        | 165 |
| <b>Doc. nr. 46.</b> Raportul tov. V. M. Molotov, președinte al Consiliului Comisarilor Poporului și comisar al poporului pentru externe, rostit la ședința Sovietului Suprem al Uniunii RSS, din 31 octombrie 1939 .....                 | 166 |
| <br><b>III. FINLANDA: de la obținerea independenței la „războiul de iarnă”</b> .....                                                                                                                                                     | 171 |
| <b>Doc. nr. 1.</b> Decret privind independența de stat a Finlandei, 18 (31) decembrie 1917 .....                                                                                                                                         | 171 |
| <b>Doc. nr. 2.</b> Hotărârea Consiliului Comisarilor Poporului cu privire la recunoașterea independenței Republicii Finlandeze, 18 (31) decembrie .....                                                                                  | 171 |
| <b>Doc. nr. 3.</b> Tratat între Republica Sovietică Federativă Rusă și Republica Socialistă Muncitorească Finlanda, 1 martie 1918 .....                                                                                                  | 173 |
| <b>Doc. nr. 4.</b> Hotărârea Comitetului Executiv Central din întreaga Rusie „Cu privire la formarea Comunei Kareliene de Muncă”, 8 iunie 1920 .....                                                                                     | 174 |
| <b>Doc. nr. 5.</b> Tratatul de pace dintre Republica Federativă Sovietică Rusă și Republica Finlanda, 23 octombrie 1920 .....                                                                                                            | 175 |

Respect pentru oameni și cărți

|                                                                                                                                                                                                                                                   |     |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| <b>Doc. nr. 6.</b> Declarația delegației sovietice privind autoguvernarea Kareliei Răsăritene, inclusă în protocolul privind semnarea Tratatului de Pace sovieto-finlandez, 14 octombrie 1920 .....                                               | 177 |
| <b>Doc. nr. 7.</b> Rezoluția Comitetului Executiv Central din întreaga Rusie și Consiliului Comisarilor Poporului „Cu privire la Republica Autonomă Sovietică Socialistă Karelă”, 25 iulie 1923 .....                                             | 178 |
| <b>Doc. 8.</b> Pactul sovieto-finlandez de neagresiune și soluționarea pașnică a conflictelor, 21 ianuarie 1932 .....                                                                                                                             | 178 |
| <b>Doc. nr. 9.</b> Protocolul sovieto-finlandez privind prelungirea valabilității Tratatului de neagresiune și soluționării pașnice a conflictelor până la 31 decembrie 1945, 7 aprilie 1934 .....                                                | 180 |
| <b>Doc. nr. 10.</b> Din raportul președintelui Consiliului Comisarilor Poporului al URSS și Comisarului Poporului al Afacerilor Externe tov. V. M. Molotov, cu privire la politica externă a Guvernului, 31 octombrie 1939 .....                  | 181 |
| <b>Doc. nr. 11.</b> Raportul comandantului districtului militar Leningrad către comisarul apărării privind bombardamentul de artilerie asupra trupelor de pe teritoriul finlandez, în raionul Mainila .....                                       | 185 |
| <b>Doc. nr. 12.</b> Ordinul Statului Major al districtului militar Leningrad către armatele 7, 8, 9 și 14 privind deschiderea imediată focului de răspuns în cazul repetării bombardamentului de pe teritoriul finlandez, 27 noiembrie 1939 ..... | 185 |
| <b>Doc. nr. 13.</b> Nota guvernului URSS remisă ministrului Finlandei privind bombardamentul provocator al trupelor sovietice de către unitățile militare finlandeze, 26 noiembrie 1939 .....                                                     | 186 |
| <b>Doc. nr. 14.</b> Nota de răspuns a ministrului Finlandei Aarno Yrjö Koskinen către Comisarul Poporului al Afacerilor Externe al URSS, V. Molotov, 27 noiembrie 1939 .....                                                                      | 187 |
| <b>Doc. nr. 15.</b> Nota de răspuns a guvernului sovietic la nota guvernului finlandez, 28 noiembrie 1939 .....                                                                                                                                   | 188 |
| <b>Doc. nr. 16.</b> Nota remisă Finlandei privind ruperea relațiilor diplomatice, 29 noiembrie 1939 .....                                                                                                                                         | 189 |
| <b>Doc. nr. 17.</b> Din cuvântarea la radio a lui V. M. Molotov, președinte al Consiliului Comisarilor Poporului al URSS, 29 noiembrie 1939 .....                                                                                                 | 190 |
| <b>Doc. nr. 18.</b> Guvernul Terijoki. Declarația guvernului popular al Finlandei, 1 decembrie 1939 .....                                                                                                                                         | 192 |
| <b>Doc. nr. 19.</b> Tratatul de prietenie și ajutor mutual între Uniunea Sovietică și Republica Democratică Finlandeză, 3 decembrie 1939 .....                                                                                                    | 195 |



|                                                                                                                                                                                                                                        |     |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| <b>Doc. nr. 20.</b> Telegramă adresată Secretarului General al Ligii Națiunilor Avenol, 3 decembrie 1939 .....                                                                                                                         | 197 |
| <b>Doc. nr. 21.</b> Răspunsul guvernului sovietic la telegrama secretarului General al Ligii Națiunilor domnului Avenol, 4 decembrie 1939 .....                                                                                        | 197 |
| <b>Doc. nr. 22.</b> Rezoluția Adunării Generale privind excluderea URSS din Ligii Națiunilor, 4 decembrie 1939 .....                                                                                                                   | 198 |
| <b>Doc. nr. 23.</b> Tratatul de pace între Republica Finlanda și Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste, 12 martie 1940 .....                                                                                                       | 199 |
| <b>Doc. nr. 24.</b> Politica externă a URSS. Din raportul lui V.M Molotov la ședința Sovietului Suprem al URSS, 29 martie 1940 .....                                                                                                   | 202 |
| <b>Doc. nr. 25.</b> Cu privire la transformarea Republicii Autonome Sovietice Socialiste Karele în Republică Sovietică Socialistă Karelo-Finlandeză unională, 31 martie 1940 .....                                                     | 203 |
| <b>IV. ESTONIA: de la independență la ocuparea de către URSS</b> .....                                                                                                                                                                 | 205 |
| <b>Doc. nr. 1.</b> Manifestul Independenței, 24 februarie 1918 .....                                                                                                                                                                   | 205 |
| <b>Doc. nr. 2.</b> Extras din Tratatul de pace încheiat între RSFSR și Estonia, Tartu, 2 februarie 1920 .....                                                                                                                          | 207 |
| <b>Doc. nr. 3.</b> Tratatul de neagresiune și rezolvare pașnică a conflictelor între Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste și Estonia, 4 mai 1932 .....                                                                            | 209 |
| <b>Doc. nr. 4.</b> Decretul Președintelui Republicii Estonia nr. 179, 1 septembrie 1939 .....                                                                                                                                          | 210 |
| <b>Doc. nr. 5.</b> Pactul de asistență mutuală încheiat între URSS și Republica Estonia, 28 septembrie 1939 .....                                                                                                                      | 211 |
| <b>Doc. nr. 6.</b> Protocolul secret la Pactul de asistență mutuală între URSS și Republica Estonia, 28 septembrie 1939 .....                                                                                                          | 212 |
| <b>Doc. nr. 7.</b> Din convorbirea Comisarului Afacerilor Externe al URSS, V. M. Molotov cu ministrul Estoniei la Moscova, A. Rei, 16 iunie 1940 .....                                                                                 | 213 |
| <b>Doc. nr. 8.</b> Declarația Guvernului Sovietic către Guvernul Estoniei, 16 iunie 1940 ...                                                                                                                                           | 214 |
| <b>Doc. nr. 9.</b> Legea cu privire la primirea Republicii Sovietice Socialiste Estonia în Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste, 6 august 1940 .....                                                                              | 215 |
| <b>Doc. nr. 10.</b> Telegrama comisarului afacerilor străine al URSS, V. M. Molotov, tuturor reprezentanților diplomatici și consulilor URSS, 7 august 1940 .....                                                                      | 216 |
| <b>Doc. nr. 11.</b> Decretul Prezidiului Sovietului Suprem al URSS „Cu privire la modalitatea obținerii cetățeniei URSS de către cetățenii Republicilor Sovietice Socialiste Lituanieni, Letone și Estonieni”, 7 septembrie 1940 ..... | 217 |

Respect pentru oameni și cărți

|                                                                                                                                                                                          |            |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------|
| <b>V. LETONIA: de la proclamarea independenței la ocuparea de către URSS .....</b>                                                                                                       | <b>218</b> |
| <b>Doc. nr. 1. Proclamation de la République de Latvie, le 18 novembre 1918 .....</b>                                                                                                    | <b>218</b> |
| <b>Doc. nr. 2. Déclaration de l'indépendance de la Latvie adoptée à l'unanimité par l'Assemblée Constituante dans sa séance plénière, 27 mai 1920 .....</b>                              | <b>219</b> |
| <b>Doc. nr. 3. Traité de paix de Riga. Traité de paix entre la Lettonie et la Russie, 11 août 1920 .....</b>                                                                             | <b>220</b> |
| <b>Doc. nr. 4. Reconnaissance de jure de la République de Lettonie, Paris, le 26 janvier 1921 .....</b>                                                                                  | <b>231</b> |
| <b>Doc. nr. 5. Traité d'alliance défensive entre les Républiques de Lettonie et d'Estonie, 1er novembre 1923 .....</b>                                                                   | <b>232</b> |
| <b>Doc. nr. 6. Traité de non-agression du 5 février 1932. République de Lettonie et le Comité Exécutif Central de l'Union des Républiques Soviétiques Socialistes .....</b>              | <b>234</b> |
| <b>Doc. nr. 7. Protocole portant modification du terme d'action du Traité du 5 février 1932 entre la Lettonie et l'Union des Républiques Socialistes Soviétiques, 4 avril 1934 .....</b> | <b>236</b> |
| <b>Doc. nr. 8. Déclaration de la neutralité de la Lettonie du 1er septembre 1939 .....</b>                                                                                               | <b>237</b> |
| <b>Doc. nr. 9. Pactul de asistență reciprocă între Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste și Republica Letonia, 5 octombrie 1939 .....</b>                                            | <b>237</b> |
| <b>Doc. nr. 10. Declarația (ultimatum) guvernului sovietic adresată guvernului Letoniei. Remisă trimisului Republicii Letonia în URSS, F. Koņins, 16 iunie 1940 .....</b>                | <b>239</b> |
| <b>Doc. nr. 11. Déclaration sur le pouvoir de l'Etat, 21 juillet 1940 .....</b>                                                                                                          | <b>241</b> |
| <b>Doc. nr. 12. Déclaration sur l'adhésion de la Lettonie à l'URSS du 21 juillet 1940 .....</b>                                                                                          | <b>243</b> |
| <b>Doc. nr. 13. Loi du Soviet Suprême d'URSS sur l'admission de la R.S.S. de Lettonie dans l'URSS, 5 août 1940 .....</b>                                                                 | <b>245</b> |

|                                                                                                                          |            |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------|
| <b>VI. LITUANIA: de la declarația de independență la invadarea de către trupele sovietice .....</b>                      | <b>246</b> |
| <b>Doc. nr. 1. Declarația de independență a Lituaniei .....</b>                                                          | <b>246</b> |
| <b>Doc. Nr. 2. Tratatul de pace între RSFS Rusă și Republica Democratică Lituaniană, 12 iulie 1920 .....</b>             | <b>246</b> |
| <b>Doc. nr. 3. Tratatul de neagresiune între Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste și Republica Lituaniană .....</b> | <b>248</b> |

Respect pentru oameni și cărți

|                                                                                                                                                                                                                                                                                        |     |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| <b>Doc. nr. 4.</b> Convenția privind definirea agresiunii dintre Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste și Republica Lituaniană, 5 iulie 1933 .....                                                                                                                                 | 250 |
| <b>Doc. nr. 5.</b> Actul privind neutralitatea Lituaniei, 1 septembrie 1939 .....                                                                                                                                                                                                      | 252 |
| <b>Doc. nr. 6.</b> Memorandumul lui L. Natkevičius privind discuția lui J. Urbsys cu I.V. Stalin și V.M. Molotov pe data de 3 octombrie, 4 octombrie 1939 .....                                                                                                                        | 252 |
| <b>Doc. nr. 7.</b> Acordul privind transmiterea orașului Vilnius și regiunii Vilno Republicii Lituania și privind asistența mutuală între Uniunea Sovietică și Lituania, 10 octombrie 1939 .....                                                                                       | 259 |
| <b>Doc. nr. 8.</b> Protocolul confidențial, 10 octombrie 1939 .....                                                                                                                                                                                                                    | 261 |
| <b>Doc. nr. 9.</b> Nota diplomatică a lui V.M. Molotov către L. Natkevičius în legătură cu dispariția militarilor Armatei Roșii, Nosov și Șmavgoneț, 25 mai 1940 .....                                                                                                                 | 262 |
| <b>Doc. nr. 10.</b> Nota diplomatică a guvernului Lituaniei adresată URSS ca răspuns la nota diplomatică a lui V.M. Molotov către L. Natkevičius, 25 mai 1940 .....                                                                                                                    | 262 |
| <b>Doc. nr. 11.</b> Comunicat al Comisariatului Poporului al Afacerilor Externe al URSS privind acțiunile provocatoare ale autorităților lituaniene, 30 mai 1940 .....                                                                                                                 | 263 |
| <b>Doc. nr. 12.</b> Ordinul nr. 0028 al Comisarului poporului pentru apărare S.R. Timoșenko privind trecerea, de la 5 iunie, a tuturor unităților militare dislocate pe teritoriul Țărilor Baltice, sub comanda nemijlocită a Comisarului poporului pentru apărare, 3 iunie 1940 ..... | 264 |
| <b>Doc. nr. 13.</b> Declarația guvernului sovietic către guvernul Lituaniei, 14 iunie 1940 .....                                                                                                                                                                                       | 265 |
| <b>Doc. nr. 14.</b> Telegrama trimisă de J. Urbsys și L. Natkevičius către MAE al Lituaniei privind întâlnirea cu V.M. Molotov, Moscova, 1940 .....                                                                                                                                    | 267 |
| <b>Doc. nr. 15.</b> Din agenda lui V.M. Molotov. Primirea de către tov. Molotov a ministrului afacerilor externe al Lituaniei Urbsys și ministrului lituanian în Moscova Natkevičius, 15 iunie 1940, ora 12 și 30 min. ....                                                            | 267 |
| <b>Doc. nr. 16.</b> Ordinul de luptă nr. 2 al Statului Major al Districtului militar special bielorus către trupele districtului privind începutul trecerii hotarelor lituaniene de către trupele sovietice la ora 15.00, 15 iunie 1940 .....                                          | 269 |
| <b>Doc. nr. 17.</b> Ordinul de luptă nr. 03 al comandamentului armatei a 11-a privind trecerea hotarului lituanian și concentrarea armatei în anumite raioane ale Lituaniei, Minsk-Lida, 15 iunie 1940 .....                                                                           | 269 |
| <b>Doc. nr. 18.</b> Comunicatul lui L. Natkevičius către MAE al Lituaniei privind discuțiile cu V.M. Molotov, 16 iunie 1940 .....                                                                                                                                                      | 270 |

Respect pentru oameni și cărți

**Doc. nr. 19.** Memoriul lui S.K. Timoșenko către Biroul Politic al CC al PC(b) din întreaga Uniune și CCP al URSS în legătură cu aducerea trupelor sovietice în Republicile Baltice, *17 iunie 1940* ..... 272

**Doc. nr. 20.** Telefonograma lui V.G. Dekanozov și N.G. Pozneakov către Comisariatul Afacerilor Străine al URSS privind rezultatele primei zile de activitate a „Seimului Popular”, *21 iulie 1940* ..... 273

**VII. ROMÂNIA:** de la ruperea relațiilor diplomatice cu Rusia sovietică la ocuparea teritoriilor românești ..... 274

**Doc. nr. 1.** Declarația Sfatului Țării din *2 decembrie 1917* ..... 274

**Doc. nr. 2.** Notă a lui Leon Davidovici Troțki, comisar al poporului pentru afacerile străine al Rusiei Sovietice, către Constantin I. Diamandy, trimis extraordinar și ministru plenipotențiar al României la Petrograd, *16/29 decembrie 19* ..... 276

**Doc. nr. 3.** Comunicat oficial radiotelegrafiat al Consiliului Comisarilor Poporului al RSFS Ruse privind acceptarea răspunsului guvernului român la nota din *16/29 decembrie 1917, 16/29 decembrie 1917* ..... 277

**Doc. nr. 4.** Notă a Sovietului Comisarilor Poporului din Rusia Sovietică către guvernul României, *31 decembrie 1917/13 ianuarie 1918* ..... 278

**Doc. nr. 5.** Comunicat al guvernului Rusiei sovietice cu privire la arestarea și eliberarea lui Constantin I. Diamandy, trimis extraordinar și ministru plenipotențiar al României la Petrograd, *1/14 ianuarie 1918* ..... 279

**Doc. nr. 6.** Telegramă a lui Ion I.C. Brătianu, președinte al Consiliului de Miniștri și ministru al afacerilor străine al României, către Constantin I. Diamandy, trimis extraordinar și ministru plenipotențiar al României la Petrograd, *5/18 ianuarie 1918* ..... 282

**Doc. nr. 7.** Hotărâre a Consiliului Comisarilor Poporului al RSFS Ruse privind ruperea relațiilor diplomatice cu România, *13/26 ianuarie 1918* ..... 282

**Doc. nr. 8.** Declarația Sfatului Țării din *24 ianuarie / 6 februarie 1918* ..... 284

**Doc. nr. 9.** Nota Sfatului Țării trimisă Republicii Ucrainene în legătură cu pretențiile acesteia asupra unor părți ale Republicii Democratice Moldovenesti, Chișinău, *16/29 martie 1918* ..... 286

**Doc. nr. 10.** Declarația Sfatului Țării din *27 Martie / 9 aprilie 1918* ..... 287

**Doc. nr. 11.** Notă a guvernului Rusiei Sovietice adresată guvernului român în legătură cu actul de unire a Basarabiei cu România, *5 /18 aprilie 1918* ..... 288

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    |     |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| <b>Doc. nr. 12.</b> Declarația Sfatului Țării din 27 noiembrie/10 decembrie 1918 .....                                                                                                                                                                                                                                                             | 289 |
| <b>Doc. nr. 13.</b> Notă a guvernelor RSFS Ruse și RSS Ucrainene adresată guvernului român privind „evacuarea imediată” a Basarabiei de către trupele române, 1 mai 1919 .....                                                                                                                                                                     | 290 |
| <b>Doc. nr. 14.</b> Tratatul privitor la recunoașterea Unirii Basarabiei cu România prin care Puterile Aliate - Marea Britanie, Franța, Italia și Japonia - recunosc Unirea Basarabiei cu România, 28 octombrie 1920 .....                                                                                                                         | 293 |
| <b>Doc. nr. 15.</b> Memoriu privind necesitatea creării Republicii Autonome Sovietice Socialiste Moldovenești, 4 februarie 1924 .....                                                                                                                                                                                                              | 296 |
| <b>Doc. nr. 16.</b> Extras din procesul-verbal al celei de-a III-a sesiuni ordinare a Consiliului permanent al Micii Antante privind relațiile cu Uniunea Sovietică, 22 ianuarie 1934 .....                                                                                                                                                        | 300 |
| <b>Doc. nr. 17.</b> Telegramă a lui Maksim Maksimovici Litvinov, comisar al poporului pentru afacerile străine al URSS, către Comisariatul poporului pentru afacerile străine al URSS privind evoluția relațiilor cu România și Poziția lui N. Titulescu, 30 mai 1934 .....                                                                        | 301 |
| <b>Doc. nr. 18.</b> Telegramă a lui Maksim Maksimovici Litvinov, Comisar al poporului pentru afacerile străine al URSS, către Comisariatul poporului pentru afacerile străine al URSS privind stabilirea relațiilor diplomatice cu statele Micii Înțelegeri, 7 iunie 1934 .....                                                                    | 302 |
| <b>Doc. nr. 19.</b> Telegramă a lui Nicolae Titulescu, Ministru al afacerilor străine al României către Ministerul Afacerilor Străine al României privind convorbirile cu Maksim Maksimovici Litvinov, 7 iunie 1934 .....                                                                                                                          | 302 |
| <b>Doc. nr. 20.</b> Telegramă a lui Gheorghe Tătărescu, Președinte al Consiliului de Miniștri al României, către Nicolae Titulescu, Ministru al afacerilor străine al României, 7 iunie 1934 .....                                                                                                                                                 | 304 |
| <b>Doc. nr. 21.</b> Schimb de scrisori între Maksim Maksimovici Litvinov, Comisar al poporului pentru afacerile străine al URSS, și Nicolae Titulescu, Ministru al afacerilor străine al României, și nota identică schimbată de cei doi miniștri la Geneva cu privire la stabilirea relațiilor diplomatice bilaterale, Geneva, 9 iunie 1934 ..... | 304 |
| <b>Doc. nr. 22.</b> Din scrisoarea lui Maksim Maksimovici Litvinov, Comisar al poporului pentru afacerile străine al URSS, către Vladimir Petrovici Potemkin, reprezentant extraordinar al URSS la Roma, 27 iunie 1934 .....                                                                                                                       | 306 |
| <b>Doc. nr. 23.</b> Telegramă a lui Mihail Simionovici Ostrovski, reprezentant comercial al URSS în Franța, către Comisariatul poporului pentru afacerile străine al URSS privind convorbirea cu Nicolae Titulescu și viitorul relațiilor româno-sovietice, 2 septembrie 1934 .....                                                                | 307 |

Respect pentru oameni și cărți

|                                                                                                                                                                                                                                                         |     |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| <b>Doc. nr. 24.</b> Telegramă a lui Gheorghe Davidescu, trimis <b>extraordinar</b> și ministru plenipotențiar la Moscova, către Ministerul Afacerilor Străine al României, <i>30 martie 1940</i> .....                                                  | 307 |
| <b>Doc. nr. 25.</b> Telegramă a lui Grigore Gafencu, Ministru al afacerilor străine al României, către legația României la Moscova, <i>27 mai 1940</i> .....                                                                                            | 308 |
| <b>Doc. nr. 26.</b> Telegramă a lui Gheorghe Davidescu, trimis <b>extraordinar</b> și ministru plenipotențiar la Moscova către Ministerul Afacerilor Străine al României, <i>18 iunie 1940</i> .....                                                    | 309 |
| <b>Doc. nr. 27.</b> Ambasadorul Schulbnburg către Ministerul afacerilor externe al Germaniei, <i>23 iunie 1940</i> .....                                                                                                                                | 310 |
| <b>Doc. nr. 28.</b> Ambasadorul Schulenburg către Ministerul Afacerilor Externe al Germaniei, <i>24 iunie 1940</i> .....                                                                                                                                | 311 |
| <b>Doc. nr. 29.</b> Memorandumul lui Ribbentrop pentru Hitler, <i>24 iunie 1940</i> .....                                                                                                                                                               | 312 |
| <b>Doc. nr. 30.</b> Ribbentrop către ambasadorul Schulenburg, <i>25 iunie 1940</i> .....                                                                                                                                                                | 312 |
| <b>Doc. nr. 31.</b> Notă de convorbire a lui V.M. Molotov, Comisar al poporului pentru afacerile străine al URSS, cu Friedrich von der Schulenburg, ambasador <b>extraordinar</b> și plenipotențiar al Germaniei la Moscova, <i>25 iunie 1940</i> ..... | 313 |
| <b>Doc. nr. 32.</b> Ambasadorul Schulenburg către Ribbentrop, <i>26 iunie 1940</i> .....                                                                                                                                                                | 316 |
| <b>Doc. nr. 33.</b> Ambasadorul Schulenburg către Ministerul Afacerilor Externe al Germaniei, <i>26 iunie 1940</i> .....                                                                                                                                | 317 |
| <b>Doc. nr. 34.</b> Ambasadorul Schulenburg către Ribbentrop, <i>26 iunie 1940</i> .....                                                                                                                                                                | 318 |
| <b>Doc. nr. 35.</b> Ambasadorul Schulenburg către Ministerul Afacerilor Externe al Germaniei, <i>27 iunie 1940</i> .....                                                                                                                                | 319 |
| <b>Doc. nr. 36.</b> Ribbentrop către consilierul Schmidt, <i>27 iunie 1940</i> .....                                                                                                                                                                    | 319 |
| <b>Doc. nr. 37.</b> Telegramă a lui Raoul Bossy, trimis <b>extraordinar</b> și ministru plenipotențiar al României la R către Ministerul Afacerilor Străine, <i>26 iunie 1940</i> .....                                                                 | 320 |
| <b>Doc. nr. 38.</b> Notă de convorbire a lui V. M. Molotov, comisar al poporului pentru afacerile străine al URSS, cu Gheorghe Davidescu, trimis <b>extraordinar</b> și ministru plenipotențiar al României la Moscova, <i>26 iunie 1940</i> .....      | 320 |
| <b>Doc. nr. 39.</b> Notă verbală a lui Wilhelm Fabricius, trimis <b>extraordinar</b> și ministru plenipotențiar al Germaniei la București, adresată lui Ion Gigurtu, Ministru al afacerilor străine al României, <i>26 iunie 1940</i> .....             | 325 |

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |     |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| <b>Doc. nr. 40.</b> Telegramă a lui Gheorghe Davidescu, Trimis extraordinar și Ministru plenipotențiar la Moscova, către Ministerul afacerilor străine al României, 27 iunie 1940 .....                                                                                                                                                                     | 325 |
| <b>Doc. nr. 41.</b> Notă de convorbire a lui V.M. Molotov, Comisar al poporului pentru afacerile străine al URSS, cu Gheorghe Davidescu, trimis extraordinar și ministru plenipotențiar al României la Moscova, 27 iunie 1940 .....                                                                                                                         | 328 |
| <b>Doc. nr. 42.</b> Notă de convorbire a lui V. M. Molotov, Comisar al poporului pentru afacerile străine al URSS cu Gheorghe Davidescu, Trimis extraordinar și Ministru plenipotențiar al României la Moscova, 28 iunie 1940 .....                                                                                                                         | 332 |
| <b>Doc. nr. 43.</b> Răspunsul guvernului român la nota sovietică din 28 iunie 1940, 28 iunie 1940 .....                                                                                                                                                                                                                                                     | 333 |
| <b>Doc. nr. 44.</b> Telegramă a lui Constantin Argetoianu, Ministru al afacerilor străine al României, către legația României la Moscova, 28 iunie 1940 .....                                                                                                                                                                                               | 333 |
| <b>Doc. nr. 45.</b> Telegramă a lui Constantin Argetoianu, Ministru al afacerilor străine al României, către legația la Moscova, 29 iunie 1940 .....                                                                                                                                                                                                        | 334 |
| <b>Doc. nr. 46.</b> Notă de convorbire a lui V.M. Molotov, Comisar al poporului pentru afacerile străine al URSS, cu Gheorghe Davidescu, Trimis extraordinar și Ministru plenipotențiar al României la Moscova, 29 iunie 1940 .....                                                                                                                         | 334 |
| <b>Doc. nr. 47.</b> Nota-raport trimisă adjunctului Comisarului poporului pentru apărare, comisarului de armată de rangul I tov. Șceadenko E. A., 18 iulie 1940 .....                                                                                                                                                                                       | 336 |
| <b>Doc. nr. 48.</b> Aviz al Comisiei Sovietului Suprem al RSS Moldova pentru aprecierea politico-juridică a Tratatului sovieto-german de neagresiune și a protocolului adițional secret din 23 august 1939, precum și a consecințelor lor pentru Basarabia și Bucovina de Nord, 23 iunie 1990 .....                                                         | 342 |
| <b>Doc. nr. 49.</b> Hotărârea Sovietului Suprem al RSS Moldova cu privire la avizul Comisiei Sovietului Suprem al RSS Moldova pentru aprecierea politico-juridică a tratatului sovieto-german de neagresiune și a protocolului adițional secret din 23 august 1939, precum și a consecințelor lor pentru Basarabia și Bucovina de Nord, 23 iunie 1990 ..... | 345 |
| <b>Doc. nr. 50.</b> Declarația de la Chișinău a Conferinței Internaționale „Pactul Ribbentrop-Molotov și consecințele sale pentru Basarabia”, 26-28 iunie 1991, 28 iunie 1991 .....                                                                                                                                                                         | 345 |



## **I. DIPLOMAȚIA SOVIETICĂ: DE LA DESECRETIZA TRATATELOR (1918) LA CEL MAI SECRET DOCUMENT (23 AUGUST 1939)**

### **Doc. nr. 1.**

**Decretul despre pace, adoptat în unanimitate la ședința Congresului al II-lea al  
Sovietelor de deputați ai muncitorilor, soldaților și țăranilor**

*Petrograd, 26 octombrie 1917*

Guvernul muncitoresc-țăranesc, creat de revoluția din 24-25 octombrie, bazându-se pe Sovietele de deputați ai muncitorilor, soldaților și țăranilor, propune tuturor popoarelor beligerante și guvernelor acestora să înceapă imediat negocierile pentru o pace democratică echitabilă.

Pace echitabilă sau democratică, așteptată majoritatea muncitorilor și claselor truditoare sărăcite, epuizate, istovite și sfâșiate de război din toate țările beligerante – pace, pe care au cerut-o, în cel mai clar și insistent mod, muncitorii și țăranii ruși, după răsturnarea monarhiei țariste, – acest fel de pace este considerat de Guvern pacea fără anexiuni (adică fără răpirea teritoriilor străine, fără anexarea prin violență a popoarelor străine) și fără contribuții.

Guvernul Rusiei propune ca astfel de pace să fie încheiată imediat, de către toate popoarele beligerante, exprimându-și dorința de a întreprinde imediat, fără cea mai mică tergiversare, măsuri hotărâte, până la adoptarea finală a tuturor condițiilor acestei păci de către adunările abilitate ale reprezentanților tuturor țărilor și tuturor națiunilor.

Prin anexiuni sau rapt de teritorii străine guvernul înțelege, în conformitate cu conștiința de drept a democrației, în general, și a claselor truditoare, în special, orice anexare la un stat mare sau puternic a unui popor mic sau slab, fără consimțământul și dorința precisă, clară și liber exprimată a acestui popor, indiferent când a fost săvârșită această anexare forțată, de asemenea, indiferent de faptul cât de dezvoltată sau înapoiată este națiunea anexată cu forța sau reținută cu forța în granițele acestui stat. În cele din urmă, indiferent dacă această națiune trăiește în Europa sau în țările îndepărtate de peste mări.



Respect pentru oameni și cărți

Dacă vreo națiune oarecare este reținută între granițele acestui stat cu forța, dacă acesteia nu i se acordă dreptul să hotărască problema privind formele de stat ale existenței sale fără cea mai mică constrângere, prin vot liber exprimat, în condițiile retragerii complete a trupelor națiunii ocupante sau, în general, mai puternice, contrar voinței sale, exprimată în presă, la adunările populare, în deciziile partidelor sau în revolte și răscoale împotriva opresiunii naționale – atunci alipirea acesteia este anexiune, adică răpire și violență.

Guvernul consideră prelungirea acestui război, pentru împărțirea între națiunile puternice și bogate a popoarelor slabe, capturate de ele, drept crimă împotriva umanității și declară solemn hotărârea sa privind semnarea imediată a condițiilor păcii, încetarea acestui război în condițiile menționate, echitabile pentru toate popoarele, fără excepții.

Cu toate acestea, Guvernul declară că nu consideră în nici un fel condițiile de mai sus ca fiind ultimative, adică este de acord să examineze și tot felul de alte condiții de pace, insistând doar ca propunerea acestora să fie făcută cât mai rapid și absolut clar, de oricare țară beligerantă, fără vreo ambiguitate și vreo enigmă.

Guvernul desființează diplomația secretă, exprimându-și intenția fermă de a duce toate negocierile absolut transparent, în fața întregului popor, inițiind publicarea deplină și fără întârziere a tratatelor secrete, confirmate sau încheiate de guvernul moșierilor și capitaliștilor, din februarie până în 25 octombrie 1917. Întregul conținut al acestor tratate secrete, menit, așa cum s-a întâmplat în cele mai multe cazuri, să aducă beneficii și privilegii moșierilor și capitaliștilor ruși, să mențină sau mărească anexiunile velicorușilor, este anulat imediat și necondiționat de către Guvern.

Adresându-se cu propunerea către guvernele și popoarele din toate țările să înceapă imediat negocieri deschise privind încheierea păcii, Guvernul, la rândul său, își exprimă disponibilitatea să ducă aceste negocieri atât prin intermediul comunicării scrise, prin telegraf, cât și prin negocieri între reprezentanții diferitelor țări sau la conferințe ale reprezentanților acestora. Pentru a facilita astfel de negocieri, Guvernul numește reprezentantul său plenipotențiar în țările neutre.

Guvernul propune tuturor guvernelor și popoarelor din toate țările aflate în război să încheie imediat un armistițiu, iar la rândul său consideră necesar ca acest armistițiu să fie încheiat pentru, cel puțin, trei luni, adică pe un termen în care este posibilă atât încheierea negocierilor de pace, cu participarea reprezentanților tuturor popoarelor, fără excepție, implicate în război, sau nevoite să participe la război, cât și, în egală măsură, convocarea adunărilor populare a împuterniciților tuturor țărilor pentru confirmarea finală a condițiilor păcii.

Adresând propunerile de pace guvernelor și popoarelor din toate țările aflate în război, Guvernul provizoriu muncitoresc-țărănesc al Rusiei, de asemenea, face apel la muncitorii conștiincioși ai celor mai avansate trei națiuni ale omenirii și celor mai mari state participante la acest război, Anglia, Franța și Germania. Muncitorii din aceste țări au acordat cele mai mari servicii cauzei progresului și socialismului: marile exemple ale mișcării ciartistice în Anglia; un șir de revoluții de importanță istorică

Respect pentru oameni și cărți

mondială, înfăptuite de proletariatul francez; în cele din urmă, lupta eroică împotriva legii exclusive din Germania; munca de lungă durată, disciplinată, exemplară pentru muncitorii din întreaga lume, în scopul înființării organizațiilor proletare de masă în Germania - toate aceste exemple de eroism proletar și creativitate istorică servesc drept garanție că muncitorii din aceste țări vor înțelege sarcinile lor privind eliberarea omenirii de ororile războiului și consecințele acestuia, că acești muncitori, prin activitatea lor energică, multilaterală și decisivă ne vor ajuta să realizăm până la sfârșit cauza păcii și, în același timp, cauza eliberării truditorilor și maselor exploatare de orice fel de sclavie și exploatare.

Președintele Consiliului Comisarilor Poporului  
Vladimir Ulianov-Lenin.

[http://www.hist.msu.ru/ER/Text/DEKRET/o\\_mire.htm](http://www.hist.msu.ru/ER/Text/DEKRET/o_mire.htm)

## Doc. nr. 2.

### Declarația drepturilor popoarelor din Rusia

*Petrograd, 2 (15) noiembrie 1917*

Revoluția din Octombrie a muncitorilor și țăranilor a început sub drapelul general al emancipării.

Sunt dezrobiți țăranii de sub puterea moșierilor, pentru că nu mai există proprietatea moșierilor asupra pământului - ea a fost lichidată. Sunt dezrobiți soldații și marinarii de sub puterea generalilor autocrației, pentru că generalii vor fi de acum înainte aleși și înlocuiți.

Sunt dezrobiți muncitorii de capriciile și abuzul capitaliștilor, pentru că, de acum înainte, va fi instituit controlul muncitorilor asupra fabricilor și uzinelor. Este dezrobit din lanțurile odioase tot ce este viu și viabil.

Rămân doar popoarele Rusiei, care au suportat și suportă asuprire și abuz, dezrobirea cărora trebuie s-o începem imediat, eliberarea cărora trebuie să aibă loc cu fermitate și irevocabil.

În epoca țaristă popoarele din Rusia sistematic erau instigate reciproc. Rezultatele unei astfel de politici sunt cunoscute: masacre și pogromuri pe de o parte, sclavia popoarelor, pe de altă parte. Această politică rușinoasă de instigare nu ar trebui să mai revină. De acum, ar trebui să fie înlocuită cu o politică de uniune sinceră și benevolă a popoarelor din Rusia. În perioada imperialismului, după revoluția din februarie, când puterea a trecut în mâinile burgheziei cadete, politica deschisă de instigare a cedat locul politicii de neîncredere față de popoarele Rusiei, politicii de șicane și provocare, camuflată cu declarațiile verbale privind „libertatea” și „egalita-

Respect pentru oameni și cărți

tea” națiunilor. Rezultatele aceste politici **sunt cunoscute**: consolidarea urii naționale, subminarea încrederii reciproce.

Această politică dezonorantă, de minciună și neîncredere, șicanare și provocare trebuie oprită. De acum încolo, ar trebui să fie înlocuită cu o politică transparentă și onestă, care să ducă la încrederea reciprocă **deplină a popoarelor din Rusia**.

Numai ca urmare a unei astfel de încrederi **se poate constitui** o sinceră și puternică alianță a popoarelor din Rusia.

Numai ca urmare a unei astfel de alianțe **pot fi uniți muncitorii și țăranii** popoarelor Rusiei într-o forță revoluționară, capabilă să reziste la orice atac din partea burgheziei imperialist-anexioniste. Pe baza acestor premise, primul Congres al Sovietelor, în iunie a acestui an, a declarat dreptul popoarelor din Rusia la autodeterminare liberă.

Al doilea Congres al Sovietelor, în luna octombrie a acestui an, a confirmat mai hotărât și definitiv acest drept inalienabil al popoarelor din Rusia.

Executând voința acestor congrese, Consiliul Comisarilor Poporului a decis să-și bazeze activitățile sale privind problema naționalităților din Rusia pe următoarele principii:

- 1) Egalitatea și suveranitatea popoarelor din Rusia.
- 2) Dreptul popoarelor din Rusia la autodeterminare liberă până la separarea și formarea de state independente.
- 3) Abrogarea tuturor privilegiilor și restricțiilor naționale și național-religioase.
- 4) Libera dezvoltare a minorităților naționale și grupurilor etnice care locuiesc pe teritoriul Rusiei.

Decretele speciale, care rezultă din aceasta, vor fi elaborate **imediat după** constituirea Comisiei pentru problemele naționalităților.

În numele Republicii Ruse:

Comisarul Poporului pentru problemele naționalităților  
Președintele Consiliului Comisarilor Poporului

Josif Djușșvili-Stalin.  
Vladimir Ulianov (Lenin).

*Декреты Советской власти. Т.I, М.,  
Гос. изд-во полит. литературы, 1957, с. 39-41.*

### Doc. nr. 3.

**Declarația de aderare a Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste la Tratatul de renunțare la război, încheiat la Paris la 27 august 1928 [Pactul lui Brian-Kellogg]**

6 septembrie 1928

Subsemnatul, Comisarul interimar al Poporului pentru Afaceri Externe al Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste, anunță că Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste se alătură Tratatului de refuz al războiului încheiat la Paris la 27 august 1928, care conține următoarele: [...]